

DANSK INSTITUT FOR INTERNATIONALE STUDIER
STRANDGADE 56 • 1401 København K
32 69 87 87 • diis@diis.dk • www.diis.dk

DIIS Brief

Fransk udenrigspolitik er først og fremmest EU-politik

Ulla Holm

April 2005

Ulla Holm er Seniorforsker ved DIIS, Afdelingen for Europæiske Studier

Fransk udenrigspolitik er først og fremmest EU-politik

Udkommer i *Udenrigs*

Skrevet i slutningen af februar 2005

Folkeafstemning om den europæiske forfatningstraktat

Den 29. maj 2005 skal de franske vælgere til folkeafstemning om den europæiske forfatningstraktat. Afstemningsresultatet kan blive en rigtig gyser for EU's fremtid, for der er risiko for et nej. Præsident Chirac har derfor ikke på noget tidspunkt været en varm fortaler af en folkeafstemning. Han har foretrukket en parlamentsratificering. Men både højre – og venstrepartier pressede ham til afholdelse af en folkeafstemning.

I løbet af efteråret 2004 og i begyndelsen af 2005 er tilslutningen til et ja faldet stille og roligt. I september 2004 viste en meningsmåling 64% for et ja. I februar 2005 var tilslutningen nede på 59%. Siden slutningen af februar har nej-sigerne fået overvægt. Det har fået senatets formand, Christian Poncelet til at advare mod risikoen for et 'omvendt Maastricht' afstemningsresultat. Dermed henvises der til det overraskende lille ja til Maastricht-traktaten ved folkeafstemningen i september 1992. Kun 51% sagde ja ved folkeafstemningen om Maastricht traktaten. Op til folkeafstemningen havde meningsmålingerne ellers vist, at ca. 65% var for et ja. Nejet kom fra 'det dybe' Frankrig: fra landmænd, småhandlende, arbejdere og arbejdsløse, der alle følte sig truet i deres sociale og kulturelle identitet. Det var et nej, der gik på tværs af de traditionelle højre-venstreskel.

Afstemningen i juni 2005 kan blive et nej, hvis ikke det lykkes den politiske elite og regeringen at afkoble spørgsmålet om Tyrkiets fremtid i EU fra afstemningen om den europæiske forfatningstraktat. Desuden kan afstemningsresultatet blive præget af den indenrigspolitiske situation, som ikke er gunstig for præsidenten og den borgerlige regering. Privatisering af nogle af de største statslige virksomheder - bl.a. energigiganten *EDF (Électricité de France)* - står på regeringens dagsorden i 2005. Tusindvis af ansatte frygter derfor at blive fyret. Hertil kommer, at arbejdsløsheden er på ca. 10 pct. – en af de højeste i EU.

Siden præsident Chirac blev genvalgt i 2002 har arbejdsløsheden været det vigtigste problem for vælgerne. Den var en vigtig årsag til, at højrepartierne led nederlag både ved regionalvalget og valget til Europaparlamentet i 2004. Og foråret 2005 kan vise sig at blive hedt for regeringen og Chirac. Det skyldes ikke mindst, at regeringen er kommet med et lovforslag, der kraftigt slækker på reglerne om 35 timers-arbejdsugen, som venstre-koalitionsregeringen fik lovfæstet i 1998.

Lovforslaget udløste demonstrationer i de større franske byer d. 7. februar 2005. Medierne skønnede, at ca. 300.000 var ude i gaderne. Demonstranterne protesterede ikke alene mod ophævelsen af 35-timersugen. Mange demonstranter koblede også et nej til lovforslaget sammen med et nej til forfatningen. De sagde nej til et liberaliseret Frankrig og EU. I stedet ville de have en fransk socialstat og et socialt EU.

Resultatet af folkeafstemningen kan blive et 'omvendt Maastricht'. I 1992 stemte kun 51% ja til Maastricht-traktaten. Den 29. maj kan det blive 51% nejsigere. Det kan oven i købet blive et stort nej på ca. 56%.

Europapolitik er indenrigspolitik

Der er godt gang i de europapolitiske slåskampe i Frankrig. Og kampene bliver ikke mindre ophedede af, at partilederne stirrer stift hen imod præsidentvalget i 2007, hvor præsident Chirac vil være 74 år. Der er meget der tyder på, at han har lyst til at fortsætte. fordi han kan se frem til en

anklage for korrupsion, hvis han ikke fortsætter som præsident. Han er så ikke længere beskyttet af den præsidentielle immunitet.

Hvis han går, står flere præsidentkandidater klar i kulissen. Den populære tidligere indenrigs – og finansminister, Nicolas Sarkozy står på spring. Han er en alvorlig trussel for præsident Chirac, især efter at han i efteråret 2004 blev formand for det gaullistiske parti *UMP*, som ellers er blevet anset for at være 'præsident Chiracs parti'. Det kan nu meget vel være, at det skal kaldes 'Sarkozys parti'. Blandt socialisterne er der givetvis flere, der ønsker at komme til det præsidentielle fad. Tidligere statsminister Lionel Jospin, som sidder tavs i et muligt præsidentielt venteværelse siden sin afgang i 2002, er stadig den mest populære blandt de socialistiske vælgere. Han har ikke meldt ud, men det kan være, at han opstiller. Generalsekretæren for PS, Francois Hollande sidder i vandskorpen og lurur på mulighederne for opstilling. Også den tidligere statsminister Laurent Fabius går rundt med en lille præsident i maven. Desuden nævnes hyppigt parlamentsmedlemmet Ségolène Royal, som nu også er præsident for regionalrådet i Poitou-Charentes, hvor hun ved regionalrådsvalget i 2004 slog selveste Statsminister, Jean-Pierre Raffarin. Hertil kommer så yderligere, at det yderste højre, *Den nationale Front*, givetvis opstiller le Pen. Og hvis partiet ikke gør det, stiller det måske hans datter op.

Alle partierne er enige om, at "den sociale udstødning" (*fracture sociale*) er det største problem i Frankrig. Men de er uenige om midlerne til bekæmpelse heraf. Den yderste højre – og venstrefløj samt kommunistpartiet *PCF* er fortalere for stærk statsinterventionisme på nationalt niveau i kampen mod hvad de anser som tøjlesløs europæisk liberalisme. Det gaullistiske parti *UMP* er splittet mellem at ville tackle problemet på nationalt niveau eller på EU-niveau. Den liberale - og kristendemokratiske koalition *UDF* samt socialistpartiet PS er derimod enige om, at løsningen findes på EU-niveaue.

I spørgsmålet om et ja eller nej til den europæiske forfatningstraktat er de tre vigtige partier *UDF*, *UMP* og *PS* internt splittede. På *UDF*'s partikongres i januar 2005 var der dog enighed om at stemme ja. Partiledelsen skønner til trods herfor, at ca. 10 - 20% af partimedlemmerne er nejsigere, fordi disse vil mere EU ligesom nejsigerne inden for *PS*. Hvad angår *UMP*, så har både Chirac og Sarkozy erklæret, at de går ind for et ja til afstemningen. Men det er langt fra sikkert, at partiet vil følge denne opfordring. Det skyldes primært den gaullistiske stærke modvilje mod overførelse af statslige kompetencer til overnationalt instanser. Socialistpartiet *PS* er også splittet men det af helt andre årsager end *UMP* og *UDF*. I *PS* udspiller kampen sig mellem dem, som siger nej, fordi de vil have mere EU, end traktaten lægger op til, og de som siger, at traktaten kan forbedres hen ad vejen, blot alle de europæiske socialdemokrater står sammen om en fælles europavision. Pga. denne splittelse besluttede partiets ledelse, at der den første december 2004 skulle afholdes urafstemning blandt medlemmerne. Præsident Chirac betragtede denne afstemning som uhyre vigtig, fordi *PS* for tiden nyder relativ stor tilslutning blandt franskmændene. *PS* vandt således 19 af Frankrigs 20 regioner ved regionalvalget i foråret 2004. Ved det europæiske parlamentsvalg i juni 2004 blev *PS* den største stemmeslugere af alle de opstillede franske partier. Det var derfor vigtigt for Chirac med et ja fra *PS*.

Chirac kunne for en kort stund ånde lettet op efter urafstemningen i *PS*. 59% støttede Francois Hollandes opfordring til at stemme ja ved folkeafstemningen i 2005. partiets 'nr. 2', nejsigeren, Laurent Fabius led nederlag. Men 40% nejsigere er ikke sådan at kimse af. Derfor besluttede ledelsen at stille medlemmerne fri ved folkeafstemningen i 2005.

Op til urafstemningen udbrød en veritabel bogkrig mellem nejsigere og jasisigere i *PS*. Laurent Fabius og Dominique Strauss – Kahn, to store 'elefanter', som politiske ledere kaldes i Frankrig, udgav på samme tid hver deres bog om, hvorfor de ville stemme henholdsvis nej eller ja til den europæiske forfatningstraktat. De to herrer er enige om, at det er nødvendigt med mere EU. De vil begge have stadig flere nationale politikker op på EU-niveau. Deres argumenter for mere EU er

desuden næsten identiske. Men argumenterne fører til forskellige politikanvisninger, fordi de er uenige, om det europæiske glas er halvt fyldt eller halvt tomt hvad angår udviklingen mod et socialistisk EU, som kan tage kampen op mod liberalisterne.

De er begge tilhængere af et mere effektivt og demokratisk EU, som sætter social retfærdighed og solidaritet i centrum. De peger begge på, at den Europæiske Centralbank ikke blot skal tage hensyn til prisudviklingen men også til vækst og beskæftigelse. De er også enige om flertalsafgørelser på det sociale område og arbejdsmarkedsområdet. De vil alle have indført en fælles europæisk mindsteløn. De går ind for skatteharmonisering for at forhindre 'délocalisation' dvs. udflytning af virksomheder til lande med billig arbejdskraft og lav selskabsskat. EU skal være en økonomisk enhedsaktør, som har magt til at stille sig op mod andre magter så som USA, Kina og Japan. Fra EU skal der således føres stærke statspolitikker, som kan gå imod den globale liberalisering. Laurent Fabius mener, at kun en genforhandling af indholdet af den europæiske forfatningstraktat vil kunne bringe EU på den rette vej. Dominique Strauss – Kahn mener derimod, at der skal være et ja først og så forhandlinger derefter. Efter Europarlamentsvalget i 2009 bør man så overveje, om EU skal have en ny forfatning.

Højre – og venstrefløjsfortalerne for et ja frygter, at et nej til den europæiske forfatningstraktat vil betyde et farvel til Frankrigs vision om sig selv som den eneste europæiske aktør, der har en politisk vision om fremtidens EU. Et stærkt EU og et stærkt Frankrig er i deres optik en og samme sag. EU og Frankrig fusionerer, fordi EU fremstilles som en integreret del af fransk politisk identitet og fransk politisk identitet er nødvendighed for at EU kan få et politisk bankende hjerte. Dvs. at Frankrig ikke kan (over)leve uden EU, men EU kan heller ikke (over)leve uden Frankrig. Ifølge jasierner vil et nej derfor kaste Frankrig ud i en gigantisk udenrigspolitisk identitetskriser og EU ud i politisk udvanding (dilution), fordi EU kommer til at mangle den franske politiske vision for EU. Modstanderne inden for *PS* vender disse argumenter på hovedet: Et ja vil betyde, at Frankrig og EU begge vil blive svage aktører uden en stærk udenrigspolitisk identitet, fordi forfatningstraktaten ikke sikrer EU en stærk identitet.

'Menigmands' dybe mistillid til regeringens økonomiske og sociale politik, den politiske elites ide om et statsagtigt EU samt spørgsmålet om Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab af EU har forårsaget, at nejsigerne har fået så megen vind i sejlene. Der er vist ingen tvivl om, at Chirac og jasierner ryster på deres politiske hænder.

Åh, Tyrkiet

Tyrkiet er ikke til at komme uden om i den franske politiske debat om den europæiske forfatningstraktat. De ledende politikere gør sig store anstrengelser for at afkoble Tyrkiet-spørgsmålet fra folkeafstemningen om forfatningen. Men det springer konstant frem som en trolde af en æske. Det gør det, fordi en stor del af den franske befolkning af forskellige årsager er imod et fremtidigt tyrkisk medlemskab af EU. En opinionsundersøgelse i februar 2005 viste, at 57% af franskmændene var imod tyrkisk medlemskab af EU. Kun 28% var for (*Nouvel Observateur*, 11. 2. 2005). Denne udbredte modvilje har splittet partierne på kryds og tværs, hvad der yderligere komplicerer kampagner for henholdsvis ja og nej til forfatningstraktaten. Et ja til forfatningstraktaten udløser ikke automatisk et ja til Tyrkiet. Et nej til forfatningstraktaten resulterer heller ikke automatisk i et nej til Tyrkiet. I *PS* anbefaler Francois Hollande således et ja til Tyrkiet, hvor Fabius derimod siger nej. Lederen af *UDF*, Francois Bayrou opfordrer til et nej til Tyrkiet, men siger ja til forfatningen. Chirac siger højt og tydeligt ja til Tyrkiet, hvor partilederen af det gaullistiske parti *UMP*, Nicolas Sarkozy, siger nej, men ja til forfatningen. Det yderste venstre siger ja, men nej til forfatningen. Det er kun det yderste højre samt lederne af *PS*, der er konsekvente. *PS*-

leder nummer 'to', Laurent Fabius, siger nej, nej, hvor nummer 'et', Francois Hollande, siger ja, ja. Det yderste højre siger nej, nej.

Denne forvirring samt deraf følgende ophidsede interne partidebatter fik næring, efter at Chirac havde underskrevet den europæiske forfatning d. 29. oktober 2004. Straks efter underskrivelsen erklærede Chirac, at det var nødvendigt at foretage visse franske forfatningsmæssige ændringer for at tilpasse den franske forfatning til den europæiske forfatningstraktat. I februar 2005 vedtog senatet og parlamentet de ønskede ændringer. En af disse ændringer drejede sig om fremtidige EU-udvidelser. Det lykkedes nejsigerne til Tyrkiets mulige fremtidige EU-medlemskab at få indføjet en paragraf i den franske forfatning om nødvendigheden af folkeafstemning før ratificering af fremtidige udvidelsestraktater. I princippet kan denne paragraf derfor også anvendes i forhold til Rumæniens og Bulgariens mulige medlemskab fra 2007. Chirac havde allerede i april 2004 udtalt, at 'der er grænser for udvidelsen. Rumænien og Bulgarien kan måske blive medlemmer. Men derefter må vi så se, hvad der kan lade sig gøre' (*Libération*, 8. 4. 2004) (min understregning). Chirac er bestemt ikke ene om at denne modvilje mod udvidelser af EU. Alle de store partier deler denne uvilje. De har ikke på noget tidspunkt været varme tilhængere af Øst-udvidelsen. Det er de heller ikke hvad angår de fremtidige mulige udvidelser. Denne modvilje mod udvidelse, som også har været et fremherskende argument mod Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab, hænger sammen med den måde, størstedelen af den politiske elite tænker EU på. Ligegyldigt om det drejer sig om højre – eller venstrefløj, så taler begge om nødvendigheden af, at EU bliver en stærk magt (*puissance*) oven i købet en mangedobler af magt (*multiplicateur*). De politiske partier, der ønsker mere EU og ikke mindre EU, fordobler det franske statsbegreb på EU-niveau. Og da fransk politik handler om statspolitik, om en magtfuld og sammensvejset aktør, hvis formål er at formulere store projekter, der både strukturerer bevidstheden, kulturen, økonomien og sikkerhedspolitikken, er det ikke overraskende, at det fordoblede franske statsagtige EU koncept tænkes som et stærkt politikcenter, hvis politikker skal stråle ud mod andre centre og andre lande. Et center, der har klare grænser og demarkationslinier over for andre lande for at fastholde sin rolle som storpolitisk aktør. Denne magtkerne er derfor vanskeligt tilgængelig for andre lande. De kan ikke bare snige sig ind ad bagdøren i økonomisk eller politisk henseende. Adgang til klubben gives kun, hvis centrets magt ikke udviskes. *Solkongen* skal herske fra et sted, hvor der er kontrol over de fransk/europæiske statsanliggender, hvorfra forsvarsidentitet, økonomisk mobilisering over for USA, Japan og Kina, civilisationsværdier samt statusanerkendelse i verden strømmer ud. De franske politikere, der ønsker et stærkere EU, har derfor siden udvidelserne startede været fortalere for, at politiske reformer skal komme før økonomiske. Først politik så økonomi for at forhindre at EU bliver et 'angelsaksisk frihandelsmarked' uden et stærkt politisk center. Et lukket, identitetsfyldt center er således varemærket på det dominerende franske EU-koncept. Denne logik tilsiger derfor en stærk kerne, hvortil nye lande adderes i koncentriske cirkler, som er objekt for den stærke kernes politikker. Det var Mitterrands EU-koncept, og det er stadig det dominerende. Siden Murens fald og siden de store udvidelsesbølger startede, har tilhængerne af et statsagtigt EU været bekymret for, at Frankrigs rolle som den politiske designer af et stærkt EU var ved at være en saga blot. Da den franske politiske elite desuden er præget af en realistisk magtbalance tilgang til international politik, er den i allerhøjeste grad optaget af geopolitiske magtforskydninger i Europa. Ethvert nyt stort land, der får adgang til EU – så som Polen – opfattes som potentiel trussel mod det stærke EU, som set ud fra en fransk optik helst skulle 'styres' af den fransk/tyske motor. Enhver magtforskydning bekæmpes med næb og klør. Det være sig spørgsmålet om stemmewægte i EU's ministerråd - hvad der var aldeles tydeligt under forhandlingerne om Nice-traktaten – eller det være sig spørgsmålet om optagelsen af nye medlemmer. Denne modvilje mod udvidelse af 'kerne-Europa' er særdeles manifest i forhold til spørgsmålet om Tyrkiet.

I december 1999 anerkendte Det Europæiske Råd Tyrkiet som kandidatland. Der blev dog ikke indledt konkrete tiltrædelsesforhandlinger, da Tyrkiet ikke opfyldte den politiske del af Københavnerkriterierne. Siden da har den franske politiske elite forsøgt at udtænke en institutionel løsning på, hvad der anses som det tyrkiske problem. Først lancerede Frankrig ideen om, at Tyrkiet skulle være med i den europæiske konference, som skulle være en slags venteværelse for mulige fremtidige medlemmer. Et sådant forslag tjente det formål at holde Tyrkiet på afstand af EU. Det var et forslag der i forbløffende grad mindede om Mitterrands ide om en konføderation, som Mitterrand lancerede i 1989 for at undgå, at de Øst- og Centraleuropæiske lande blev medlemmer af EF. Denne ide var fra første færd en dødfødt sejler, fordi alle EF-landene anså de tidligere kommunistiske lande som europæiske. Det var ikke fordi den franske politiske elite anså disse lande for at være ikke-europæiske at eliten ikke ville have landene med i EF. Det var udelukkende fordi man var bekymret for at en sådan udvidelse ville betyde en optrevling af ideen om et stærkt EF. Det samme argument er på spil i forbindelse med optagelsen af Tyrkiet. Men her har den franske elite unægtelig mere opbakning blandt de andre EU-lande til ideen om at holde Tyrkiet på armslængde fra EU. Ikke desto meget mindre kuldsejlede ideen om 'en europæisk konference'.

Disse mislykkede forsøg på at lukke EU-døren for alle dem, der bankede på, fik ikke Frankrig til at opgave ideen om at holde Tyrkiet på armslængde fra EU. *UMP* og *UDF* tilsluttede sig i november 2002 de liberale europaparlamentarikere forslag om at tilbyde Tyrkiet et 'privilegeret partnerskab' med EU. Denne vision positionerer Tyrkiet uden for EU-medlemskab. Det fik kun tilbud om en styrket politisk dialog, kulturudvekslinger, bedre adgang til EU's frie marked og uddybning af toldunionen. Det var ikke lige det, Tyrkiet ønskede! Og da så EU i 2003 lancerede ideen om en 'naboskabspolitik' med de arabiske middelhavslande og Ukraine, Moldavien og Hviderusland blev det helt tydeligt, at formålet med både 'det privilegerede partnerskab' og 'Naboskabspolitikken' var at sætte en politisk grænse til den periferi, som tegnede sig efter den store udvidelsesbølge i maj 2004. Tyrkiet blev placeret i den samme periferi som Marokko og det var set fra Frankrig også hensigten. Mange franske politikere - især inden for *UMP* og *UDF* - har begrundet deres modstand mod tyrkisk EU-medlemskab med, at så ville Marokko igen lægge billet ind på EU-medlemskab, hvad det gjorde i 1987. Det lå derfor lige til de franske politiske sideben at sende Tyrkiet ud på samme linie som Marokko.

Forslaget var selvfølgelig uspiseligt for Tyrkiet. EU-kommission forkastede derfor også med det samme ideen om et 'privilegeret partnerskab'. Ikke desto meget mindre fortsætter den med at spørge i nogle af de franske politikeres hoved. *UDF*'s leder, Bayrou, taler stadig om et 'privilegeret partnerskab' med Tyrkiet. Det samme gør *UMP*'s leder, Sarkozy. Endeligt forsøger socialistpartiets 'nr 2', nejsigeren Fabius, at lancere en anden udgave af det foreslåede privilegerede partnerskab. Han har foreslået, at Tyrkiet skal ligge ude i den yderste cirkel af EU. Ligesom Mitterrand plæderer Fabius for et statsagtigt EU, der som et imperium stråler ud i koncentriske cirkler. Den første cirkel udgøres - ifølge Fabius - af de 'gamle' eurozone-lande, som også skal føre forsvars- og udenrigspolitik. Den anden cirkel består af 'de nye lande', som i første instans deler 'acquis communautaire' med den første cirkel. Senere kan de komme med i udenrigs- og forsvarspolitikken. Den tredje og sidste cirkel som Tyrkiet skal være med i, kalder Fabius 'det associerede Europa'. Det går fra Atlanterhavet til Sorte Havet og fra Middelhavet til Kaukasus. Landene i denne cirkel skal ifølge Fabius arbejde sammen med EU for at fremme demokratiet og menneskerettighederne, der anses som garant for udvikling af sikkerhed og fred. De anskues dermed først og fremmest som sikkerhedspolitiske problemer for EU og dermed som genstand for EU's sikkerhedspolitik uden garanti for medlemskab (Fabius, 2004: 109 - 111). Dvs. at Fabius blot erstatter ideen om 'et privilegeret partnerskab' med Tyrkiet med det pænere begreb 'det associerede Europa'. Resultatet er det samme: Tyrkiet bliver positioneret i den samme periferi som

eksempelvis Marokko. Dermed er Fabius' begreb nøjagtigt ligeså urealistisk som begrebet om det 'privilegerede partnerskab'.

Debatterne om Tyrkiet kan lidt groft inddeles i to kategorier: Den ene debat om Tyrkiet fokuserer på de politiske konsekvenser af landets størrelse og på dets forhold til USA. Det bliver ofte udtalt i Frankrig, at Tyrkiet pga. sin størrelse vil forrykke magtbalancen i EU-institutionerne til ugunst for 'de gamle landes' indflydelse. Hertil kommer så yderligere argumentet om, at Tyrkiet ødelægger ideen om et europæisk Europa (une Europe européenne). Det gør det, fordi som lederen af UDP, Bayrou, har udtalt: "Tyrkiet er USA's trojanske hest, fordi USA står bag ved Tyrkiet" (Bayrou: le Point, 30. 9. 2004). Det har bestemt ikke bekommet franske politikere vel, at USA tydeligt har ladet EU forstå, at det gerne så Tyrkiet som fremtidigt medlem af EU pga. terrortruslen og den generelle spændte situation i Mellemøsten. Det har lydt fra Paris, at USA skal blande sig uden om i sager, der kun vedrører EU.

Den anden debat har selvfølgelig med spørgsmålet om europæisk og fransk identitet at gøre. Fransk identitet har som byggesten konstruktionen af det politiske nationsbegreb, der blev 'opfundet' under den franske revolution i slutningen af 1700-tallet. Det baserer sig på ideen om den sociale kontrakt mellem den enkelte borger og nationalstaten, hvor hver borger er en del af et hele i et universelt perspektiv. Det betyder, at ethvert individ kan blive borger i Frankrig, hvis han vil indgå denne politiske og sociale kontrakt. Nationen er derfor åben for alle dem, som ønsker at tilslutte sig dette politiske projekt. Det individuelle valg af nationalt borgerskab baserer sig hverken på etnicitet, kultur eller biologi. Baskere, bretoner, algeriere, tunesere eller tyrkere anses derfor ikke som mindreværdige mindretal i Frankrig, fordi ethvert individ, uanset race, køn eller religion, er lige for loven. Nationen er stolt af, at den på grundlag af sin samfundskontrakt kan skabe borgere ud af en hvilken som helst fremmed etnisk gruppe. Denne politiske nationsmodel kan eksporteres, fordi den ikke er bundet til etnicitet eller religion. Den er så at sige løsrevet fra et bestemt territorium. Den altovervejende del af den politiske elite har altid været enig om, at Frankrig er det land, der på Europas vegne skal lancere store missionerende projekter i den universelle borgers navn.

Når nu det franske nationsbegreb er et politisk begreb, så skulle det jo ikke være så vanskeligt at sige ja til Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab, for et EU-medlemskab baserer sig på overholdelse af de såkaldte Københavnerkriterier fra 1993, som bl.a. understreger, at demokrati, retssamfund og menneskerettigheder skal overholdes. Hvis Tyrkiet gør det, ja så lever det jo også op til det franske politiske nationsbegreb. Men det politiske nationsbegreb har tilknyttet et verdslighedsbegreb, som er lige så vigtigt som det politiske, fordi det relaterer sig til kampen mellem de såkaldte 'to Frankriger': det katolske og det republikanske. Det har sine rødder i oplysningstidens modvilje mod religion, som blev anset for fordummende og for en trussel mod menneskehedens fremgang. De revolutionære republikanere ville smide religionen ud af det offentlige rum og dermed ud af politik. Religionen skulle være det enkelte individs privatsag. Det offentlige politiske rum skulle adskilles fra det private religiøse rum. Staten måtte derfor ikke udøve nogen religiøs magt. I 1905 blev stat og kirke adskilt og det blev samtidig lovfæstet, 'at republikken sikrer samvittighedsfrihed og garanterer den frie udøvelse af religion dog under forudsætning af, at denne udøvelse ikke er i strid med den offentlige orden'.

Det er dette politiske nationsbegrebs universalisme samt verdslighedsprincippet, som Chirac knytter an til, når han plæderer for, at Tyrkiet skal ind i den europæiske varme. Han og andre jasiere fra især PS henviser ofte til ligheden mellem den tyrkiske verdslige republik og den franske. Deres argument for et ja er derfor, at man skal sikre denne 'europæiskhed' ved at binde det fast til EU. Ellers vil man risikere at kaste Tyrkiet i armene på islamisterne. I forlængelse af denne argumentation bringer Chirac Huntingtons famøse udtalelse om risiko for 'clash of civilisation' på banen. Han er bekymret for at et sådant 'sammenstød' kan blive til virkelighed, hvis Tyrkiet lades

uden for det politiske EU: ”Jeg mener, at hvis vi afviser Tyrkiet pga. etniske eller religiøse årsager, så vil Tyrkiet gå folks ærinde som prædiker om civilisationernes sammenstød” (l’Express 31. 5. 2004). Dermed udtrykker han generelt det franske ubehag over for religionens betydning og bekymring for, at den kan få indflydelse på politik. Denne bekymring gav sig til kende i Frankrig med forbuddet mod det muslimske slør og mod den skarpe modstand mod, at kristendommen blev indskrevet i den europæiske forfatning som udgørende en del af den europæiske identitet. Spørgsmålet om religionens betydning for identitet er hovedårsag til at det yderste højre samt kristendemokraterne i *UDF* er imod tyrkisk medlemskab. Begge fløje relaterer således deres ja eller nej til verdslighedsbegrebet, men hvor jaserne bruger det til at plædere for Tyrkiets medlemskab af den europæiske klub, vender nejsigerne argumentet på hovedet: Islam er så stærk en faktor, at tyrkerne ikke kan blive politiske verdslige borgere. Den tidligere formand for EU – Konventet, V. Giscard d’Estaing udtalte i november 2002: ”Tyrkiet er et land nær ved Europa, et vigtigt land, som har en sand elite, men det er ikke et europæisk land” (*Le Monde*, 8. 11. 2002). Han sagde ikke direkte, at det er et muslimsk land. Men det gjorde den nuværende statsminister Raffarin: ”Vil vi have at Islam oversvømmer verdsligheden”? (*le Monde*, 30. 9. 2004). Ved EU-topmødet i december 2004 sagde Chirac så ja til, at EU indleder forhandlinger om tyrkisk EU-medlemskab d. 3. oktober 2005. EU-beslutningen blev dog suppleret med det hidtil største antal betingelser for udvidelsesforhandlinger. Og disse kan også hurtigt blive afbrudt, hvis udviklingen i Tyrkiet skulle gå i den forkerte retning i forhold til de politiske Københavnkriterier. Men hvorfor har nu Chirac stillet op som fortaler for et tyrkisk medlemskab af EU – ganske vist først om 10-15 år, når nu det dominerende franske europabegreb tilsiger modstand mod udvidelser? Fordi som en forsker fra det franske udenrigspolitiske forskningsinstitut, *IFRI* har sagt: ”Chirac ønsker, at EU kommer til at spille en stor sikkerhedspolitisk rolle i Mellemøsten, og til den ende kan Tyrkiets geopolitiske placering bruges” (*Le Figaro*, 14. 12. 2004).

Det franske svar på USA’s unilateralisme: mere EU

Vi har sammen med størstedelen af verdenen forsvaret en bestemt ide om internationale relationer, og derfor har Frankrig været loyal over for sit kald. Det vil sige, at vi har forsvaret de universelle værdier, som er de basale elementer i vor republikanske pagt. Denne ide tilsiger, at vi modsætter os unilateralisme (Chirac, 29. 8. 2003).

Den amerikanske udenrigsminister Condoleezza Rice kom, så, men sejrede ikke helt i Paris d. 8. februar 2005. Tilsyneladende blev de amerikansk/fransk stridsøkser begravet, da Rice holdt sin forsoningstale om det fremtidige amerikansk-europæiske sikkerhedspolitiske samarbejde på instituttet for statskundskab i Paris. Dagen før hendes tale havde den franske udenrigsminister Barnier dog dryppet malurt i det fransk-amerikanske bæger med sin udtalelse om, at ’alliance er ikke ensbetydende med lydighed’ (alliance n’est pas allégeance) (*France-diplomatie*, 7. 2. 2005). I denne sætning ligger ’das Kern des Pudels’ begravet. Frankrig vil godt samarbejde med USA; men det er ikke ensbetydende med opgivelse af egen udenrigspolitisk identitet. På ’dag - til dag politikniveauet’ kan der indgås kompromisser med USA og ’koalitionen af de villige’, således som Frankrig er ved at gøre det efter det irakiske valg d. 30. januar 2005. Chirac udtalte i den forbindelse, at ’valget skal anskues som en meget vigtig etape i rekonstruktionen af Irak. Terrorgruppernes strategi er delvist slået fejl. Frankrig vil samarbejde med Irak hvad angår uddannelse af statsfunktionærer og sikkerhedsstyrker’, men uden for Irak.... Der skal være et perspektiv for tilbagetrækning af tropper. Der er jo tale om en proces, hvor man går fra etape til etape. Derfor vil Frankrig ikke polemisere om en dato for tilbagetrækning. Alt udvikler sig jo’ (*le Monde*, 2. 2. 2005). Tidligere har Frankrig krævet en fast dato og helst så snart som muligt.

Der er næppe tvivl om, at Frankrig vil foretage finjusteringer i sin politisk over for USA, hvorimod dybdestrukturen i fransk udenrigspolitisk identitet næppe vil ændre sig.

Denne struktur består af fire elementer: 1) Frankrigs ret til at besidde international status (*rang*). 2) Frankrig som forkæmper for international lov. 3) Frankrig som fortaler for multipolaritet. 4) Frankrig som europæisk politisk leder.

Disse fire elementer har lige siden starten på Den kolde Krig styret fransk international politik. Det gjorde de også før – under – og efter den sidste amerikanske ledede krig mod Irak.

Det første element – retten til international status - grunder sig i fremstillingen af Frankrig som det eneste europæiske land, der besidder et universelt og revolutionært budskab pga. dets politiske nationsbegreb. Dette budskab giver Frankrig ret og pligt til at udsprede sin civilisatoriske mission (*mission civilisatrice*) og dermed til at opdrage andre lande (læs: især USA) til at bakke op om Frankrigs måde at anskue international politik på. Det civilisatoriske budskab samt Frankrigs bånd til sine tidligere kolonier i den arabiske verden har lige siden de Gaulle trak Frankrig ud af Algeriet i 1962, forårsaget, at størsteparten af den franske politiske elite har fremstillet sig selv som det eneste europæiske land, der forstår den arabiske verden og derfor kan være brobygger mellem Europa og Mellemøsten. Hertil kommer så yderligere, at der bor ca. 5 mio. muslimer i Frankrig. Stor støtte til USA ville derfor kunne betyde, at Frankrig ville miste sine venner i den arabiske verden, samt at der ville blive uro blandt de franske arabere. Denne opfattelse forhindrede dog ikke Mitterrand at slutte op om den amerikanske ledede krig mod Irak i 1991. Men dengang blev krigen også ført med et FN-mandat.

Siden Den kolde Krigs ophør har Frankrig konstant understreget FN's globale betydning, hvorimod FN under Den kolde Krig blev opfattet som en 'duppedit' ('le machin'), der ikke var legitim, fordi det var styret af de to supermagter. Efter Den kolde Krigs ophør, som har medført amerikansk global magtdominans, handler det for Frankrig om at lægge en dæmper på USA's enegang. FN opfattes derfor som den eneste legale og legitime vogter af overholdelse af internationale regler og normer og samtidig som den eneste organisation, der kan sikre Frankrig en vis global magtindflydelse qua sin permanente plads i Sikkerhedsrådet, hvor Frankrig kan fremstille sig selv som en global aktør, der er bevidst om sit internationale ansvar i modsætning til USA, der – set fra et fransk synspunkt – kun bruger FN til at fremme egne interesser. Det gør Frankrig også. Men disse interesser anskues som mere legitime end de amerikanske til trods for, at begge parter legitimerer deres konkrete politikker med identisk reference til nødvendigheden af udspreddelse af civilisatoriske værdier.

Jamen hvorfor så ikke følge i kølvandet på USA, når nu Frankrig har det samme budskab? Fordi Frankrig ikke vil optræde på verdensscenen som en passiv følgesvend til USA. Det skyldes, at Frankrigs internationale vision handler om det tredje element i fransk forestilling om international orden, som er en multipolær verdensorden. Begrebet multipolaritet går som en rød tråd gennem Chiracs storpolitiske taler ligesom det gjorde det i de Gaulles storpolitiske taler (Boniface, 1998). Det gør det i den grad, at Chirac i de franske medier kaldes 'de Gaulle II'.

Denne vision om en multipolær verden kan kun skabes, hvis det fjerde element i fransk international politik opfattelse materialiseres i et EU, der optræder som en uafhængig regional magtcontainer, der samlet kan træde op som en ligeværdig aktør med eller mod USA.

Udenrigsminister Barnier slog således fast med syvtommer søm i foråret 2004, at den fremtidige europæiske integration afhænger af spørgsmålet om EU domineres af andre eller er et uafhængigt EU (*Libération*, 13. 4. 2004). Denne vision om et uafhængigt EU er et grundelement i den franske forestilling om EU. Det var det under de Gaulle og de efterfølgende præsidenter og regeringer. Men hvor de Gaulle var fortaler for et 'staternes Europa' lancerede afdøde Mitterrand ideen om et statsagtigt Europa, hvor EU blev udstyret med alle de egenskaber Frankrig har, men ikke længere havde magt til at udøve. Det er dette begreb om et statsagtigt EU, som er på spil i den franske

politiske vision om et EU med en udenrigs - og forsvarspolitisk identitet. I denne vision smelter Frankrig og EU sammen, idet EU fremstilles som en forlængelse af franske visioner om udenrigspolitisk aktivisme.

Denne vision materialiserede sig absolut ikke op til eller under krigen mod Irak. Tværtimod stod EU splittet over for USA, og krigen betød Saddam Husseins fald. George W. Bushs daværende sikkerhedspolitiske rådgiver Condoleezza Rice erklærede lige efter krigen, at 'Frankrig skulle straffes, Tyskland ignoreres og Rusland tilgives'. Frankrig blev sat i skammekrogen. Rusland blev trukket ind i varmen, fordi USA har brug for Rusland i et strategisk partnerskab på globalt plan. Tyskland blev ikke sat i skammekrogen, fordi landet siden Anden Verdenskrig har været under amerikanske vinger – ikke i et 'special relationship' à la det britiske, men 'specielt' pga. fortidens skygger.

Det franske svar på skammekrogpositionen har ikke overraskende været at forsøge at klinke den europæiske porcelænstallerken med forslag om styrkelse af den europæiske forsvars- og udenrigspolitisk identitet.

40-årsdagen for den såkaldte Élysée-traktat, der blev indgået mellem de Gaulle og den tyske kansler Ardenauer i 1963, blev fejret i januar 2003. De to lande fastslog bl.a. ligesom de havde gjort det i november 2002, at det var nødvendigt at udbygge et 'struktureret samarbejde' inden for europæisk sikkerheds – og forsvarspolitik. De to landes forslag blev april 2003 bakket op af Belgien og Luxembourg. Deres samlede indsats betød, at styrkelse af det 'strukturede samarbejde' blev indskrevet i den europæiske forfatningstraktat.

Uden Storbritannien kan et forsvars – og sikkerhedspolitisk EU ikke fungere. Det udtalte den forhenværende udenrigsminister Villepin i oktober 2003 (*Le Monde*, 13. 10. 2003). I november 2003 mødtes statsminister T. Blair og Chirac for at drøfte EU's evne til at intervenere tidligt i konfliktsituationer. Som et resultat af dette møde samt de tysk-franske møder blev det i februar 2004 besluttet at etablere en fælles militærstyrke, som især skal indsættes i Afrika.

Toppen af den fransk-engelske kranselage blev fejringen af 100-årsdagen for *Den hjertelige Aftale* (l'Entente cordiale), som blev indgået d. 8. april 1904. Aftalen var oprindeligt et militært og diplomatisk modsvar til tysk oprustning. I 2004 symboliserede fejringen, at Storbritannien ikke var totalt i den amerikanske lomme, og at Frankrig ikke totalt var imod Storbritanniens samarbejde med USA.

Storbritannien forsøger at drage Frankrig tættere ind mod USA, og Frankrig forsøger at europæisere Storbritannien. Men der er grænser for, hvor langt Frankrig lader sig trække. Frankrig giver ikke køb på sin vision om et europæisk Europa. Det betyder ikke, at Frankrig altid vil gå imod britisk-amerikansk udenrigspolitik. Men det vil være modstander af de to landes udenrigspolitik, hvis ikke de to tillader, at Frankrig arbejder for multipolaritet, der bygger på en europæisk forsvars – og udenrigspolitisk identitet. Der er plads til USA i fransk/europæisk udenrigspolitik. Vel at mærke hvis USA giver plads til den franske udenrigspolitiske vision om en multipolær verdensorden, hvor EU agerer på lige udenrigspolitiske fod med USA. Hvad angår forsvarspolitik ved den franske politiske elite udmærket godt, at EU er afhængig af amerikansk militær. Men netop derfor er det vigtigt for Frankrig, at den europæiske forsvarsidentitet udbygges.

Konklusion

"Man tænker ofte på Tyskland og Frankrig som Europa. Det gør jeg ikke. Det er det 'gamle Europa'... De 25 medlemmer følger ikke Frankrig og Tyskland. De følger USA". Således lød de berømte/berygtede ord fra USA's forsvarsminister Donald Rumsfeld et par måneder før krigen mod Irak blev erklæret. Chirac svarede igen. Han skældte 'de nye europæere' ud for ikke at have opført sig ordentligt. "De gik glip af en god lejlighed til at holde mund", som Chirac udiplomatisk udtalte i

februar 2003, efter at 'de nye lande' havde udtalt deres støtte til den amerikansk ledede krig. Den gamle franske 'founding father' irettesatte teenager-børnene. Det øgede bestemt ikke 'teenagernes' forståelse for den franske europavision. De – og mange andre EU-lande - mistænker Frankrig for, at Frankrig først og fremmest forfølger en vision om et trikolore-farvet EU, som ikke er i stand til at tage hensyn til andre landes EU-visioner.

Frankrig kan ikke få de nye til at holde mund. Desuden har den store udvidelse maj 2004 forårsaget, at den franske politiske elite tvivler på sin evne til at kunne præge EU's videre udvikling. Denne følelse af marginalisering i det 'store EU' blev yderligere uddybet, da Frankrig i sommeren 2004 kun fik transportkommissærposten i den nye EU-kommission. Hvis det så yderligere bliver et nej ved afstemningen om den europæiske forfatningstraktat, så risikerer den store 'founding father' at blive slået af EU-banen.

Det lille ja til Maastricht-traktaten i 1992 og de successive EU-udvidelsesbølger har lammet den franske politiske elite. Den har været splittet mellem at overføre så mange statskvaliteter som muligt til EU for at 'forlænge' Frankrig på EU-niveau og at fortsætte den gaullistiske vision om et staternes EF, hvor den tysk-fransk motor skulle sætte den politiske dagsorden for resten af EF/EU i et mellemstatsligt samarbejde. Siden Chirac kom til præsidentmagten i 1995, har disse to EU-visioner forhindret Frankrig i at føre en aktiv EU-politik. Den franske politiske elite har været og er stadig ude af stand til at komme op med en vision, der tildeler Frankrig en stor rolle i det 'store' EU. Den har kun kunnet tænke en position for Frankrig i et 'lille' EU. Dermed har den også selv banet vejen for stor modstand mod EU. Hertil kommer så den vidt udbredte franske mistillid mod regeringens indenrigspolitik. Alt i alt står Frankrig i en kæmpe identitetskrise – både udad til og indad til. Hvis landet ikke længere kan komme til at spille en europæiske rolle pga. et nej, så vil de andre EU-lande givetvis blive vidne til, at Frankrig vil opføre sig som et 'enfant terrible', der på EU-sidelinien forsøger at stikke alle mulige kæppe i EU-hjulene. Frankrig vil måske gribe til gaullistiske magtbalancepolitikker, der vil ytre sig i forsøget på at indgå i 'styrkede samarbejder' med især Tyskland og Storbritannien. Men spørgsmålet er, om de store europæiske lande ønsker den slags fransk politik, som vil spille 'de gamle' ud mod 'de unge'. Det er alt andet end sikkert. Derfor er de franske politikere hundeangete for afstemningen. Det bør de andre EU-lande også være.

Ulla Holm
Seniorforsker

Bibliografi:

P. Boniface (1998): *La France, est-elle encore une grande puissance?* Paris : Presses de Sciences PO

L. Fabius (2004): *Une certaine idée de l'Europe*. Paris : Plon

D. de Villepin (2002) : *Un autre monde*. Paris : Fayard

D. Strauss – Kahn (2004) : *Oui ! Lettre ouverte aux enfants d'Europe*. Paris : Grasset